

ภาคผนวก

อนุสัญญาระหว่างกษัตริย์สยามกับข้าหลวงใหญ่แห่งอินเดีย ว่าด้วย
เรื่อง กำหนดเขตแดนบนพื้นแผ่นดินใหญ่ ระหว่างราชอาณาจักรสยาม

และมณฑลของอังกฤษ คือเทนเนสเซอริม

ลงนาม ณ กรุงเพทฯ เมื่อวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ค.ศ.๑๘๖๘

แลกเปลี่ยนสัตยาบัน ณ กรุงเพทฯ เมื่อวันที่ ๓ กรกฎาคม ค.ศ.๑๘๖๘ (พ.ศ.๒๔๑๑)¹

*****

ความสัตยาบันพร้อมกัน เจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ ที่สมุหพระกระลาโหม ซึ่งได้บังคับหัวเมืองเขตรแดนกรุงสยามฝ่ายใต้ เชียงตวันตก เจ้าพระยาภูธราภัย ที่สมุหนายก ซึ่งได้บังคับหัวเมืองเขตรแดนกรุงสยามฝ่ายเหนือเชียงตวันตก ได้ถืออำนาจแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม แลเลฟเตเนลอาระเต แปรก กอมมิสเนอ ผู้ได้ถืออำนาจแต่เซอร์จอห์น แลร์ดมิวาลอเรนธ ไวสะรอยอินเดียนพร้อมกันทำสัญญาด้วยเรื่องเขตรแดนบนบกกรุงสยามกับเขตรแดนนาสเรม ซึ่งเป็นแคว้นแคว้นของอังกฤษโดยมีสำคัญ

ฝ่ายเหนือ เอาลำน้ำที่ไทยเรียกชื่อแม่เมย พม่าเรียกทองยงลำน้ำนั้นเป็นกลางจนถึงปลายน้ำถึงเขาปะวอเขตรแดนฝ่ายไทยอยู่ฝั่งตะวันออก เขตรแดนฝ่ายอังกฤษอยู่ฝั่งตะวันตกตั้งแต่เขาปะวอมาถึงเขาที่ไทยเรียกว่ากระดุกหมู พม่าเรียกหมูกะดกทองแขวงเมืองสี่ะวัดสำคัญเขาเป็นเขตรแดน ตั้งแต่เขาหมูกะดกทองถัดมาข้ามปลายแม่น้ำหองดรอแลปลายน้ำแม่น้ำกระษัตริจนถึงยอดเขาปลายน้ำไหลออกทั้งสองฝ่าย คือแม่น้ำปาลีษาแลแม่น้ำกระทา ตั้งแต่ยอดเขานั้นมาถึงถ้าเขาแดงแขวงเมืองชุมพร สำคัญเขาเป็นแดนมีปลายน้ำไหลออกทั้งสองฝ่ายตั้งแต่เขาถ้าแดงตามเขาแดนใหญ่มาจนถึงปลายน้ำกะโนเป็นเขตรแดนมาจนถึงปากน้ำปากจัน ถ้าแม่น้ำปากจันเป็นกลาง เป็นเขตรแดนฝ่ายละฟาก เกาะโนแม่น้ำปากจันริมฝั่งข้างอังกฤษ เป็นของอังกฤษ ริมฝั่งข้างไทยเป็นของไทย เกาะขวางนำมะลิวันเป็นของไทย แม่น้ำปากจันฝั่งตะวันตกเป็นของอังกฤษตลอดถึงปลายแหลมวิกตอเรีย ฝั่ง

วันออกตลอดไปเป็นของไทยทั้งสิ้น สัญญานี้ได้ทำไว้เป็นอักษร { สยาม
ให้เป็นที่สังเกตเขตรแดน
อังกฤษ

ไทยกับอังกฤษสืบต่อไปภายหน้าไม่สิ้นสุด ได้มีจดหมายกำหนดแลติตุดลอนติตุด บอกตวันตกตวันออก ฝ่ายเหนือ ฝ่ายใต้แลที่แลเขาของหินแขวงเมืองนั้นๆ ซึ่งเป็นสำคัญร้อยคิดอยู่กับหนังสือ

¹ แฟ้มเอกสารกระทรวงการต่างประเทศ (ข้อมูลและการใช้ภาษาเป็นไปตามต้นฉบับเดิมสมัยรัชกาลที่

Convention
Between
The King of Siam and the Governor-General of
India, Defining
The Boundary on the Mainland between
The Kingdom of Siam and
The British Province of Tenasserim.
Signed at Bangkok, February 8, 1868

[Ratifications exchanged at Bangkok, July 3, 1868.]

Chow Phya Sri Sury Wongse thi Samuha Phra Kalahome, Prime Minister, President of the Western and South-Western Provinces; and Chow Phya Phutarapie thi Samuha Na Yoke, President of the Northern and North-Western Provinces, with full powers from his Majesty the King of Siam, on the one part; and

Lieutenant Arthur Herbert Bagge, royal Engineers, Her Britannic Majesty's Commissioner, with powers from his Excellency the Right Honourable Sir John Lawrence, Viceroy and Governor-General of India, on the other part; have unanimously agreed to this Convention regarding the boundaries on the mainland between the Kingdom of Siam and the British Province of Tenasserim; to wit;

On the north of the channel of the River Maymuey (Siamese) or Thoungyeng (Burmese) up to its source in the Pa-wan range of mountains, the eastern or right bank of the said river being regard as Siamese territory, and the western or left bank being regarded as English territory. Then along the Pa-wan range to the main watershed, and along it to Kow Krodok Moo, or Moogadok Toung, in the Province of Theethawat. Here the boundary line crosses the valleys of the Hougndrau and Maygathat Rivers, in almost a straight line, and meets the main watershed near the common source of the Phabesa and Krata Rivers. From this point it runs down the central range of mountains which forms the main watershed of the peninsula as far as Khow Htam Dayn, in the district of Chumpon, thence along the range known as Khow Dayn Yai, as far as the source

of the Kra-na-ey stream, which it follows to its junction with the Pakchan; thence down the Pakchan River to its mouth; the west or right bank belonging to the British, the eastern or left bank belonging to the Siamese.

With regard to the islands in the River Pakchan, those nearest to the English bank are to belong to the English, and those nearest to the Siamese bank are to belong to the Siamese, excepting the Island of Kwan, off Maleewan, which is Siamese property.

The whole of the western bank of the River Pakchan down to Victoria Point shall belong to the British, and the eastern bank throughout shall belong to Siam.

This agreement, written both in Siamese and English, shall fix the boundary line between the Kingdom of Siam and the British Province of Tenasserim for ever.

A tabular statement is attached to this agreement, in which the various boundary marks in the valleys and along the mountain ranges are specified, together with their geographical positions.

Within the term of six months from the date of this Agreement, Her Britannic Majesty's Commissioners shall forward two maps, which shall be compared with the present map, now signed and sealed, showing the boundary in a red line. Should the two maps be found correct, the Siamese and British Governments shall ratify the same.

Signed and sealed by the respective Commissioners, at Bangkok, the 9th of the decade, Siamese Civil era 1229, corresponding with the 8th day of February, 1868 of the Christian era.

(L.S.) C. PHYA SRI SURY WONGSE.

(L.S.) (Signature of the Second Siamese
Plenipotentiary)

(L.S.) ARTHUR H. BAGGE.

เอกสารชั้นต้น หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
กจช., มร.5 ม/14/1 เรื่อง พระยาสุรศักดิ์สังวรายนเรื่องข้าหลวงไปตรวจป่าไม้เมืองตากและเมือง
พม่าแดนอังกฤษและเลยไปอินเดียต่อไป(๑๓ ก.พ. ๑๑๑ - ๔ พ.ย. ๑๑๒) พ.ศ.๒๔๓๕-๒๔๓๖ *
ว่าด้วยภูมิประเทศด้านตำบลแม่สอด
แลการสินค้าซึ่งถูกค้ำนำข้ามด่านออกไปจำหน่ายในแดนพม่าฝ่ายอังกฤษ

ด่านแม่สอดตั้งอยู่ริมห้วยแม่สอดห่างจากลำน้ำแม่เมยทางประมาณ ๕๐ เส้น มีบ้านไทยลาว เจียว พม่า ๒๖๐ หลังเรือน มีคนประมาณ ๓๐๐๐ คนเศษ มีวัด๒วัด มีพระสงฆ์เป็นลาววัดหนึ่ง ทั้ง ^{พระ} } ๗ รูป วัดหนึ่ง ^{เณร} } ๕ รูป ราษฎรอาสาไศรยอยู่ตามนำด่านทำ ^{ไร่} } บ้าง ทำไม้ขนอนสัก บ้าง เข้าเปลือกซื้อขายกันสด๒๕หนาน ๑๐๐ สักเป้นเกวียนๆ ละ ๔๕ บาท เข้าสารถึงละ๑บาท มีร้านขายของเป้นผ้าบ้างแลของกินต่างๆ บ้าง๒๓ร้าน มีพวก ^{เจียว} } ซึ่งยกมาจากด่านเมียวะดี แดนพม่าฝ่ายอังกฤษตั้งบ้านเรือนตีดาบแลมีดขาย๖เรือน เพราะในแดนพม่าฝ่ายอังกฤษห้ามไม่ให้ตีดาบแลมีดขาย ชั้นป็นก็ห้ามไม่ให้ถือในเขตแดนเป้นอันขาด เว้นไว้แต่ได้อนุญาตต่อเจ้าพนักงานจึงเอาไปมาได้

สินค้าที่เดินข้ามด่านออกไปจำหน่ายในแดนพม่าฝ่ายอังกฤษที่ตีดาบที่บ้านเกาะกรีก บ้าง ที่เมืองมระแมนบ้าง คือ ช้าง, ม้า, โค, กระบือ, แลผ้าไหมต่างๆ เรียกว่าสินค้าขาออก ได้จำนวนบัญชีที่ด่านแม่สอด

ทางด่านแม่สอดทางเดียว	ศก ๑๑๕	ศก ๑๑๐	ศก ๑๑๑	จดหมายเหตุ
สินค้าหาบ	๒๐๔๘	๒๓๒๕	๑๐๘๓	เป็นพวก ^{ทอง} } ไป ^{เจียว} } จากฝ่ายสยามทั้งนั้น เป็นพวก ^{ทอง} } ^{เจียว} } ลาว
ช้าง	๑๕	๑๐	—	
ม้า	—	—	—	..
โค	๓๖๐๒	๖๖๖๑	๑๖๔๕	..
กระบือ	๒๒๐	๕๓๕	๑๖๑	..
รวมสัตว์พาหะนะ	๓๘๔๑	๓๒๐๖	๑๘๐๖	

* คัด ร.ศ. เป็น พ.ศ. ให้บวกด้วย 2324.

ได้ความว่าลูกค้าหาได้เสียค่าธรรมเนียม แลสิ่ง^{หนึ่ง} } ที่ค่านแม่ชอดไม้ เป็นแต่เมื่อเวลาซื้อขาย
 กันที่นำค่าน ต้องเสียค่ารูปพรรณเท่านั้น

ค่าธรรมเนียมสัตวพาหนะ ที่เข้าไปในแดนพม่าฝ่ายอังกฤษ ถึงตำบลบ้านเกาะกริก
 เจ้าพนักงานฝ่ายอังกฤษเก็บ

		บาท	อัฐ
ช่างพัง	}	๓	๔๘
ช่างพลาย			
ม้าผู้	}	—	๓๒
ม้าเมีย			
โคผู้	”	—	๑๖
โคเมีย	”	—	๘
กระบือผู้	”	—	๓๒
กระบือเมีย	”	—	๑๖
แพะผู้	”	—	๖
แพะเมีย	”	—	๘

ถ้าออกจากบ้านเกาะกริก จะไปจำหน่ายที่อื่นๆ ถึงตำบลอื่นๆ แล้วต้องเสียค่าธรรมเนียมตามอัตรานี้อีก เหมือนต้องเสียหนังสือซื้อขายเหมือนกัน ลูกค้าซึ่งกลับมาจากเมืองมระแมน แลบ้านเกาะกริก หาบสินค้าจากลับเป็นผ้าพม่า ผ้าไหมต่างๆ กล่องพม่า แลสิ่งของเล็กน้อยพอจะไต่หาบมาได้ กับมีพลอยทับทิมทำเป็นรูปพรรณบ้าง เป็นเม็ดมาบ้าง สินค้าในหาบหนึ่งราคาตั้งแต่ ๑๕๐ รูปี ถึง ๓๐๐ รูปี ถ้ามีพลอยทับทิมมาด้วย ราคาสินค้าตั้งแต่ ๕๐๐ รูปี ถึง ๑๕๐๐ รูปีในหาบหนึ่ง ลูกค้าที่หาบสินค้ากลับมาในแดนสยาม เจ้าพนักงานฝ่ายอังกฤษเรียกค่าธรรมเนียมตราสินค้าของเก็บร้อยละ๒รูปีครั้ง แล้วจึงจะออกไปอนุญาตเปิดค่านให้ลูกค้าๆ ชนิดนี้ ปีหนึ่งไม่ต่ำกว่า๑๐๐๐หาบเศษ

ค่านเมียวัดตั้งอยู่ริมแม่น้ำเมตรงค่านแม่ชอดข้าม มีร้านราษฎร ตั้งบ้านเรือนหนาแน่นประมาณ๑๕๐หลัง เจ้าพนักงานฝ่ายอังกฤษเรียกค่าธรรมเนียมกับผู้ที่มาตั้งบ้านเรือนอยู่นั้น คนที่มีครวแล้วคนละ๑บาท ๑๒อัฐ ผู้ชายยังไม่มีครวคนละ๔๘อัฐ เรียกค่าหลังคาเรือนแทนค่า^{รู}เรือนละ๒๔อัฐ ถ้าผู้ยู่พื่อนำค่านเข้าไปถึงบ้านเกาะกริก เป็นต้น เจ้าพนักงานเรียกค่าธรรมเนียมคนที่มีครวแล้วคนละ๑บาท ๔๘อัฐ ผู้ชายที่ยังไม่มีครวคนละ๑บาท ๕๖อัฐ เก็บค่าที่บ้านๆ ละ ๕๔ อัฐ

ถ้ามีที่นาเรียกเท่ากับที่บ้าน ถ้าบ้านใดมีต้นไม้ซึ่งเป็นผลต่างๆ ในพื้นบ้าน เจ้าพนักงานเก็บค่าที่สูงขึ้นไปเป็นบ้านละ๖๐อัฐ

มีคนไทย, ลาว, รามัญ, ฝ่ายสยามซึ่งเป็นคนข้าหนีเจ้า บ่าวหนีนายหลบไปจากพระราชอาณาเขตตั้งบ้านเรือนทำมาหากินอยู่ในแดนพม่า ซึ่งติดต่อกับเขตแดนสยาม ที่ได้พบปะตามทางไปประมาณ๕๐๐๐ครัวเศษ แต่แต่งตัวไว้ผสมโทษผ้าแปลงเป็นพม่าเสียมาก ที่พูดภาษาพม่าได้บ้างก็มี ที่ยังพูดไม่ได้เลยก็มี ไปตั้งทำไร่แลรับจ้างรักษาการป่าไม้บ้าง แต่ลาวนั้นเป็นคนชาวเมืองแพร์เมืองน่านมากกว่าหัวเมืองอื่นๆ ข้าพเจ้าได้ไต่ถามได้ความว่า เมื่ออยู่ในเขตแดนไทยนั้นได้รับความร้อนเพราะมุลนายบ้าง เจ้าหนีบ้าง จึงหลบมาอยู่ในแดนพม่าฝ่ายอังกฤษๆ ก็มีความร้อนด้วยการทำมาหากินยาก

พวกซึ่งหลบหนีออกไปอยู่ในแดนพมานี้ อยากรจะกลับมาอยู่ตามถิ่นฐานพุมลำเนาเดิม แต่เกรงมุลนายจะเร่งเอาเงินค่าราชการซึ่งค้าง๑ เกรงเจ้าหนีจะเร่งรัด๑ เกรงนายจะเกณฑ์ใช้ราชการซึ่งไม่เป็นธรรม๑ เพราะฉะนั้นจึงไม่อาจจะกลับมาได้ แลข้าพเจ้าได้ตรวจดูการทำมาหากินในแดนพมานั้นลำบาก ไม่เหมือนในพระราชอาณาเขตสยาม

จำนวนสินค้าซึ่งถูกค้าหาบแลไล่สัตว์พาหนะนำออกไปจำหน่ายที่ตำบลบ้านเกาะกรีก ตำบลบ้านกลางยะเว ในแดนพม่าฝ่ายอังกฤษ ได้จำนวนบาญชีในศก๑๑๐

รายการขายออกจากเขตสยาม	จำนวน	ราคา रुपีย	จดหมายเหตุ
บ้านเกาะกรีก			
สัตว์พาหนะ	ม้า	๑	๑๕
”	โคกระบือ	๔๐๕๘	๑๑๕๑๒๓
สินค้าต่างๆ	_____		๑๘๒๖๖๐
บ้านมายยะเว			
สัตว์พาหนะ	ช้าง	๑	๑๒๕๐
”	ม้า	๑๔๕๔	๑๑๖๖๐๐
”	โคกระบือ	๒๓๓๔	๑๐๒๕๒๐
สินค้าต่างๆ	_____		๒๕๓๔๐๒
รวม		๘๒๘๘	๓๓๔๖๐๖

รายการขาเข้าในเขตรสยาม	จำนวน	ราคารูปีย์	จดหมายเหตุ
บ้านเกาะกริก สินค้าต่างๆ	_____	๒๕๖๓๐๘	
บ้านบะเว " "	_____	๔๗๗๐๔๕	
รวม	_____	๗๓๓๓๕๓	

ได้สืบพ้อค้าผู้รับซื้อสัตว์พาหนะที่บ้านเกาะกริกได้ความว่า สัตว์พาหนะซึ่งถูกค้าไล่ออกไปแต่ฝ่ายสยาม จำหน่ายในแดนพม่าทางด่านแม่ชอด แม่ลมาด บ้าง และทางเมืองนครเชียงใหม่บ้าง ในจำนวนปีหนึ่งประมาณข้างไม่ต่ำกว่า๖๐เชือก ม้า๒๐๐ตัว กระบือ๕๐๐ตัว โค๓๐๐ตัว แต่ออกไปทางด่านแม่ชอดแม่ลมาดแขวงเมืองตากมากกว่าทางอื่น ราคาโคกระบือผู้เมียซื้อขายกันในแดนพม่า โคตัวละ๔๐รูปีย์ ถึง ๖๐ รูปีย์ กระบือตัวละ ๖๐ รูปีย์ ถึง ๘๐ รูปีย์ บางทีขาดคราวถูกค้า หรือถึงฤดูทำนา ราคาโคกระบือแรงขึ้นอีก

ได้ทราบเกล้าฯ ว่า เมื่อปีรกาสัปตศก ศักราช๑๒๔๗ โปรดเกล้าฯ ให้มีท้องตราส่งแบบตาดรางบาณูชิ ภาณี ^{หรือยักสาม} } สินค้า ^{เจ้า} } ตามหัวเมืองซึ่งมีเขตติดต่อกับเมืองต่างประเทศ ให้ผู้ว่าราชการเมืองแต่งกรมการหรือผู้ ^{หนึ่ง} } เปนผู้เก็บเรียกภาษีซึ่งถูกค้านำออกไปจำหน่ายต่างประเทศ หรือเข้ามาในพระราชอาณาเขต ถ้าถึงกำหนดสิ้นปี ก็ให้ทำบาณูชิตามแบบแล้วมีใบบอกแต่งให้ผู้เก็บเรียกภาษีนำบาณูชิคุมเงินเข้าไปส่งต่อเจ้าพนักงานภาษี ^{เจ้า} } ณ กรุงเทพฯ เสมอทุกปี เพื่อจะได้ทราบจำนวนสินค้าแลเปนทางค้ำริห์ที่จะ ได้คิดจัดการบำรุงอุดหนุนการสินค้าให้เจริญขึ้นนั้น

ด่านแม่ชอดและด่านแม่ลมาดเปนด่านติดต่อกันกับแดนพม่า แลเปนท่าเลทางที่ถูกค้าหาบสินค้าแลไล่สัตว์พาหนะออกไปจำหน่ายต่างประเทศสดวก ถ้าได้เก็บเรียกภาษี ^{หรือยักสาม} } ษา ^{เจ้า} } ประมาณเงินพระราชทรัพย์ คงได้ปีหนึ่งไม่ต่ำกว่า๓๐๐๐ชั่ง ถ้าคิดจะเก็บค่าธรรมเนียมสัตว์พาหนะเหมือนภาษีขาออกที่ได้เรียกเก็บอยู่ทุกวันนี้โดยแข็งแรงแล้ว เงินพระราชทรัพย์ของหลวงก็จะทวีมากขึ้นอีก แต่ผู้ว่าราชการเมืองตากกรมการจะได้รับท้องตราแบบตาดรางบาณูชิแต่งกรมการเปนเจ้าหน้าที่สำหรับเก็บภาษี ^{เจ้า} } แลค่าสัตว์พาหนะที่ถูกค้าไล่ออกไปหรือ ไม่นั้น หาทราบเกล้าฯ ไม่ แต่เมื่อเวลาข้าพเจ้าออกไปถึงด่านแม่ชอดแล้ว หาเห็นมีเจ้าพนักงานที่จะเก็บเรียกภาษี ^{เจ้า} } แลค่าธรรมเนียมสัตว์พาหนะไม่ มีถูกค้าหาบๆ สินค้าข้ามด่านไปแล้วประมาณ๑๐๐๐หาบเสศ สัตว์พาหนะโคกระบือประมาณ๒๐๐๐ตัวเสศ

คิดด้วยเกล้าฯ ว่า ด่านแม่ชอดเปนด่านใหญ่ แลเปนทางท่าเลถูกค้าเดินไปมาสดวกทางเดินตั้งแต่เมืองตากถึงด่านแม่ชอดนั้นเปนทางตรง แต่รกร้างมาก ทางเล็กบ้างใหญ่บ้าง ลุ่มๆ

คอนๆ ไม่เหมือนทางเดินตั้งแต่ด่านเมียวะตีถึงบ้านเกาะกริก ซึ่งเจ้าพนักงานฝ่ายอังกฤษได้บำรุงอยู่เสมอ

อีกทางหนึ่ง เดินตั้งแต่เมืองตากไปลงด่านแม่ลมมาต ลูกค้าหาบและลูกค้าไล่สัตว์พาหนะไปทางนั้นก็ยังมีบ้าง แต่น้อยกว่าทางด่านแม่ชอด บางทีข้ามลำน้ำแม่เมยเลยไป บางทีย้อนมาข้ามที่นำด่านแม่ชอดแล้วก็ไปทางร่วมถึงบ้านเกาะกริกทางเดียวกัน

ถ้าซ่อมแซมทางเดินตรงไปด่านแม่ชอดให้ดีขึ้น เป็นการบำรุงลูกค้าๆ คงจะมาเดินทางตรงมากกว่าทางอื่น การสินค้าก็จะเจริญขึ้น ประโยชน์ที่จะเก็บเรียกว่าภาษี^{เข้า} } กับค่าธรรมเนียมสัตว์พาหนะ ซึ่งลูกค้านำออกไปจำหน่ายฝ่ายพม่าต่างประเทศก็จะทวีขึ้นอีกมาก

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

(เช่น) นายจร

ข้าหลวงตรวจป่าไม้

กรุงเทพฯ

วันที่ ๓๐ มิถุนายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒

ร้อยตรี, น้อย, ผู้ช่วย

นายเผือก เขียน

นายสิน ทาน